գժուարութեանց հետ կապուած է այս գործը, որ իրին տեղեակ մը հարկ է թէ օգտագործողը Պրոֆէսորը պասպիսի անյաղթելի գժուարութենէ ազատ կացուցանէ։ Սակայն Հիւբշման իւր գրքին մէջ այս նկատմամբ ըրած ակնարկութեամբն ոչ թէ միայն եղած պակասը կը լրացընէ, այլ Ճամբան իսկ մատնացոյց կ'ընէ թէ ինչպէս պէտք է հայերէնի մէջ պարսկերէն ծագում ունեցող բառերը զանազանել[1]։ . . .

"Թէ իրօք այս բառերը փոխառեալ են՝ կը վկայեն հնչումները։ Այս ցուցումն իւրաքանչիւր բառին համար չեմ կրնար յառաջ բերել. շատ դէպքերու մէջ որչափ դիւրին էր թերուս զայս ապացուցանելը, նոյնչափ աւելորդ է։ Այս ցուցման առաջնորդող Ճամբան յընդհանուրն ցոյց տալը բաւական է. ամէն խնդրական դէպքի մէջ հարկ է հնդեւրոպական գլխաւոր ձեւը միտքը բերել, եւ քննել մէյ մը ըստ հայերէնի ձայնական օրինաց զոր յառաջ բերած եմ "հայերէն ուսումնասիրութիւն„ երկասիրութեանս մէջ (էջ 57 եւ յաջորդք), եւ դարձեալ մի եւ նոյն բառը (քննելու է) պարսկերէնի ձայնական օրինաց համեմատ, զոր յառաջ բերած եմ "պարսկերէն ուսումնասիրութիւնք„ երկիս մէջ (էջ 113 եւ յաջորդք). եւ կը համոզուի մարդ թէ միեւնոյն բառին պարսկերէն ձեւը՝ հարիւրին ինքնուրոյնը դէպքի մէջ հայերէնի ձեւէն բոլորովին տարբեր է, որովհետեւ պարսկերէնի ձայնական օրէնքներն՝ հայերէնի ձայնական օրէնքներէն բոլորովին տարբեր են։ Դրականապէս բացատրեմ. Էրիկ համանիշ հայերէն բառ մը պարսկերէն բառին հետ բոլորովին նոյն ըլլայ, փոխառեալ բառ է։„

Այս մասին մէջ յառաջ բերուած 686 բառերն ալ ամբողջովին նոր ստուգաբանութիւններ չեն. ոչ. այլեւայլ անգամներ իւր եւ ուրիշներու ուսումնասիրած բառերն ի մի հաւաքած է Հիւբշման եւ վերստին իւր քննութենէն անցուցած։ Այս բովէն պիտի անցնին յաջորդ հատորներուն մէջ ուրիշ լեզուներէ (յունարէնէ, ասորերէնէ) փոխառեալ բառերն ալ։

Իսկ երրորդ մասին մէջ՝ էջ 259—280, հաւաքուած են նոր պարսկերէնէ եւ արաբերէնէ փոխառեալ բառերը, որոնց վրայ գաղափար մը տալու համար կը դնենք հոս քանի մը հատը. ալէֆիդայ, գոնգոյ, ղարիպէ, ղեմել, խալֆոյ, մայոռան (մէյոռան), Նալմի, Նարդ, դարիմեան, ոմբալ եւայլն. որոնք Հայու մը համար ամենեւին նշանակութիւն չունին, եթէ աչքի առջեւ ունենանք յետին դարուց հայ մատենագիրներու տեղեկ անկատարութիւնը. եւ ամենեւին շահագրգռութիւն չունին, վասն զի՝ ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը՝ էջ 280,... "այս ուսումնասիրութեան առարկան ոչ թէ միջին եւ նոր դարու մատենագրութեան քննութիւնն է, այլ հին հայերէնը։„

Կը փակենք գիրքն այն համոզմամբ թէ անուանի Պրոֆէսորին լուրջ մէկ երկասիրութիւն ունինք մեր առջեւը, որ ոչ թէ հայերէնի քննութեան նոր լուսաւորութիւն կու տայ միայն, այլ մեր շնորհակալութեան զգածմանց իրաւունքն իրեն գրաւելով, բաղձանք մը կը զարթուցանէ որ շուտով ի լոյս ընծայէ Պրոֆէսորն այս հայ քերականութեան մնացեալ մասերն ալ, որոնց պիտի ծանօթացընենք մեր ընթերցողներն, եւ երբ "Հանգիսիս„ էջերն ազատ մնան, իսկոյն պիտի ներկայացընենք այս եւ յաջորդ մասերուն թարգմանութիւնը։ Հ. Գ. Մրկ.

ԳՐԱԿԱՆ

ԱՋԳԱՑԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ 1894 ԵՒ 1895 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ

Ա. ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

*12. Աղանեան Գ. քհ. — Դիւան Հայոց Պատմութեան։ Գիրք Գ։ Սիմէոն Կաթողիկոսի յիշատակարանը։ 1 պատկերով։ Տփ.։ 4° 1096 էջ. 7 ռբ.։

[Քննդ. "Արմ.„ Թ. 12։]

13. — — Կարգ աստուածաշնչութեան Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ։ Բ. տպագր.։ Տփ. 40 կ.։

*14. — — Ծոցի օրացոյց 1895 թուի։ Տփ. տպ. Մարտ. 30 կ.։

15. — — Նոյն՝ 1896 թուի։

*16. — — Հատուածական (պատի) օրացոյց 1896 թուի։ Ը տարի։ 60 կ.։

17. — — Նոյն՝ 1896 թուի։ Ը տարի։

*18. — — Տոմար եւ տօնացոյց Հայաստանեայց ս. եկեղեցւոյ։ Բ. տպագր.։ Տփ.։ 50 կ.։

*19. Աղդեռյ միամնայ պատկերազարդ հանդէս երեխաների եւ դաստիարակների համար։ ԺԲ տարի։ Տփ. տպ. Ե. Մարտ.։ 3 ռբ.։

20. — — Նոյն՝ ԺԳ տարի։

*21. Աղօթագիրք ի պէտս Քեռց Ընկերութեան Մնարատ Ցեղութեան։ Վիեննա, տպ. Մխիթ.։ 8° 100 էջ։

*22. Այնոյ Աղդեղոյ — Փեղիզատէի երգք. Թրգմ. Ե. Լալայեան։ Տփ.։ 8° 82 էջ. 25 կ.։

[Քննդ. "Արմ„ Թ. 65։]

---

1 Թերզրովին անդիտասակ կը թողուինք այն կարծիքն, քան որում պարսկերէն եւ Հայերէն հոմանիշ եւ նոյնասակ բառերն, ոմանց (եւ մանաւանդ "թիթ ու„ ազգատեսերու) կարծել կու տան, որ ոչ թէ Հայը պարսկէ, այլ պարսիկը Հայէ փոխ առած ըլլայ այս բառերը։ Ենթադրութիւն մը, որ թերեւս մէկ կամ երկու բառերու Համար արժէք ունենայ, բայց ոչ մեր առաջիկայ խնդրոյն մէջ, ուր լեզուի կազմիչ տարբերաց հետ է մեր գործը։

digitised by A.R.A.R.@

*23. — — Քուրդի լեռան: Թրգմ.: Տփ.: 25 կ.:

*24. Այդազնան Բ. — Աշոտ Երկաթ, պատմական վէպ: Մասն Բ: Տփ.: 75 կ.:

[ՔՆՆԴՊ. "Արարատ„ 1895 Թ. 4:]

25. — — Տանջանքի բովից, վէպ իրական կեանքից: Տփ. տպ. Վարդանեան: 8° 111 էջ. 50 կ:

[ՔՆՆԴՊ. "Արարատ„ Թ. 10: — "Արծ.„ Թ. 74:]

*26. Անդրէասեան — Անմոռանի քաղիկը: (Հէքեաթ:) Թրգմ. Դ. Ա.: Տփ. տպ. Վրաց հրատ. ընկ.: 8° 24 էջ. 5 կ.: (Հրտ. Ընկ. Թ. 78:)

27. — — Վայրի կարապներ. վէպ: (Հրատարակութիւն մի խումբ օրիորդների:) Տփ. տպ. Մարտ.: 8 կ.:

*28. Անդրէասեան Մ. քհ. — Նուէր կաղանդի (բարոյական ու քաղաքավարական խրատներ:) Կ.Պ. տպ. Ն. Ճ. Արամեան: 8° 133 էջ. 3 դ.:

[ՔՆՆԴՊ. "Հայրենիք„ Թ. 711:]

29. Անփոքր Գէորգ, վարդ եւ սոխակ (ոտանաւորներ): 30 կ.:

30. Ապոստանի հայ — Պատմութիւն եկեղեցեաց եւ վանորէից Եգիպտոսի: Վենետ. տպ. Ս. Ղազ.: 12° 82 էջ. 50 սանտ.:

[ՔՆՆԴՊ. "Մշակ„ Թ. 147: — "Արեւելք„ 1896, Թ. 3576:]

*31. Առաքելեան Գ. — Ամուսնական տարակուսանքներ (մի երես եկեղեցական իրաւաբանութիւնից:) Բագու, տպ. Արոր: 80 կ.:

[ՔՆՆԴՊ. "Նոր-Դար„ Թ. 166: — 182, 183, 184: — "Մշակ„ Թ. 118:]

32. Աստուածատուրեան Թ. Վ. — Համաբարբառ հին եւ նոր կտակարանաց: Նրուսաղէմ, տպ. Յակոբեանց: Մեծ 4° ԺԲ+ԺԴ+1573+3 էջ:

*33. Արարատ կրօնական, քանասիրական եւն ամսաթերթ: ԻԸ տարի: Վաղարշապատ, տպ. Էջմ.: 4 բր.:

34. — — Նոյն ԻԸ տարի:

35. Արարատեանց Ս. — Երկու թումբ կամ խեղճ սիրահարներ: Բ տպագր.: Տփ. տպ. Մ. Վարդանեան: 65 էջ. 25 կ.:

[ՔՆՆԴՊ. "Մուրճ„ Թ. 1, էջ 124:]

36. Արարատ գրական եւ գեղարուեստական պատկերազարդ հանդէս. 1894—1895 (մի տարեշրջանի վճռով). Գիրք Ա., Է. տարի: Ս. Պետերբուրգ. տպ. Ե. Ի. Լիբերման: 8° ԺԶ+248+8+(135—182): 64 պատկեր: 2 բր.:

[ՔՆՆԴՊ. "Արծ.„ Թ. 141: — "Մշակ„ Թ. 142: — "Բազմավէպ„ 1896 Թ. 1:]

*37 Արեւելեան Մամուռ — Կիսամեայ ազգային, գրական եւ քաղաքական: ԻԹ տարի: Խմբ.-տնօր. Մ. Մամուրեան: Զմիւռնիա, տպ. Մամուրեան: 3½ մէճիտիէ:

38. — — Նոյն ԻՌ տարի:

*39. Արեւելք, օրագիր քաղաքական եւն: ԺԱ տարի: Ն.Պ. տպ. "Արեւելքի„: 150 դ.:

40. — — Նոյն ԺԲ տարի:

*41. Այուեցեանցական հայերէն տարից հատելոց ի Միխիթարեան տպարանի: Վենետիկ, տպ. Մխիթ.: 4° 8 էջ:

*42. Արծրունի Գ. — Թիւրքաց հայելի ամենասական գրութիւնը: (Նոր տպ.) Արտատպած "Մշակ„ լրագրից: Հրատ. "Մշակ„ի խմբագրութեան: Տփ. տպ. Մ. Մարտ.: 20 կ.:

43. — — Վահեան ք՛ծ. — Դարբոցական առողջապահութիւնը: Տփ. տպ. Ե. Մարտ.: 8° 199 էջ. 50 կ.: (Հրտ. Ընկ. Թ. 98:)

44. — — Հիանոտիզմ. Մասն Ա:

45. — — Նոյն, Մասն Բ. — արտատպած "Մուրճ„ ամսագրից: Տփ. տպ. Հոտոն.: 15 կ.:

*46. Արմենագանգ, Գրական եւ քաղաքական լրագիր: ԺԳ տարի: Խմբ. Ա. Յովհաննիսեան: Տփ. տպ. Մարտ.: 10 բր.: (Շաբաթը 3 անգամ:)

47. — Նոյն՝ ԺԵ տարի:

(Շարունակելի:)

ԱՅԼԵՒ ԱՅԼ

ՆԱՐԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. "Լեւոն Հայազգի„: — 2. Եօթներորդ դարուն Երուսաղէմի հայ ուխտաւորը մը: — 3. Նախակիլիկեան արձանագրութիւններն: — 4. Շահէն Սլան: — 5. Պրոֆ. Միւլլէրի քանի մը հայկական գրութիւնները: — 6. Լեմնարգի հայոց եկեղեցւոյն քանի մ՚արձանագրութիւնները: — 7. Հայ կինն ու հայ մամուլը:

1. "Լեւոն Հայազգի„: Շէյզիկեան գպրոցի աշակերտ Gryphius (բուն անունը՝ Greif) Andreas գերմանացի քանասէրներին (ծն. 2 Հոկտ. 1616 ի Grossglogau, † 1664, Յուլիս 16) "Լեւոն Հայազգի„ (Leo Armenius, Բիւզանդեան կայսր) ազգերագրութեան վրայ՝ Aug. Heisenberg քննութիւն մը հրատարակեց „Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte„ (Neue Folge 8 [1895] եր. 439—448) Թերթին մէջ, համեմատելով կերդրենոս եւ Զոնարաս Բիւզանդացի պատմչաց Լեւոնի վրայ աւանդածներուն հետ:

2. Եօթնէրորդ դարուն Երուսաղէմի հայ ուխտաւոր մը: Մոսկէս կաղանկատուացի կ՚աւանդէ (Պատմ. Ազուանից աշխարհի, Մոսկուա, 1860, Գիրք Բ. Գլ. Ծ.) որ Յովսէփ անապատականն՝ "ի գաւառէն Գեղամայ յանապատէն Բրտի Ալրնացոյ հերակղի կայսրութեան ժամանակ (իբր 660ին) Երուսաղէմ ուխտի գացեր է սրբոց նշխարներ բերելու. "մեծաւ սրամութեամբ գարձայ, կ՚ըսէ ինքն Յովսէփ, վասն զի ամենեքեան էին հաւանեալք ժողովոյն Քաղկեդոնի. որոց ողջոյն անգամ աչ տուեալ՝ եկի...„: Արդ E. W. Brooks անգղեացին „The English Histor. Review„ Թերթին մէջ (1896, 11, p. 93—97) այս զրուցին վրայ յօդուած մը հրատարաւ կած է սա վերնագրով՝ An Armenian visitor to Jerusalem in the seventh century, որով նոյն զրուցին յօրինման ժամանակը կ՚որոշէ եւ լուծումը կու տայ:

3. Նախակիլիկեան արձանագրութիւններ: — Պրոֆ. P. Jensen ամենայն խնամով կ՚աշխատի նախակիլիկեան կամ Հաթեան հին հայկական գրութիւններու ընթերցման բանալին գտնել:

digitised by A.R.A.R.@